

נספח למדור א פרק 6-7

הגדה של פסח

בענין שיטת הגר"א (עמ' 167) בסוגית סדר העבודה ביום הכיפורים, שפשוטו של מקרא מלמד על הלכה לשעה לאהרן (שלוש טבילות), מבאר הגאון רבי יעקב קמינצקי ("אמת ליעקב") מדוע היה צורך ללמד את פרשת סדר העבודה ליום הכיפורים בין שמונה הפרשיות שלימד ה' את משה ביום הקמת המשכן, הרי יש עוד ששה חדשים ויותר עד ליום הכיפורים! אלא לפי הגר"א נראה, כאשר כבר מעכשיו יכול אהרן להיכנס ולעבוד את העבודה — על פי פשוטו של מקרא!

פשוטו של מקרא המלמד הלכה לשעה הוא אחד היסודות האיתנים של פירוש הנצי"ב לתורה ("העמק דבר"). עיין, בין היתר, במדבר ה, ב ד"ה כל צרע וכל זב וכל טמא לנפש ("משמעות כל צרוע מתיישב שפיר לאותה שעה"). וכן במדבר יט, ב ד"ה זאת חוקת התורה — לדורות, ויקחו אליך — לשעה, וכן שם פסוק ז ד"ה ואחר יבא אל המחנה ("וכמה קראי יש להם פירושים במדבר באופן אחר מלדורות").

בפרקים 6-7 עסקנו במה שנראה כסתירה בין הלכה לשעה בתורה ובין יסוד הנצחיות שבתורה — 'זאת התורה אינה מוחלפת'. בין היתר ראינו כיצד הלכה לשעה מתפקדת במישור הנצח, כאשר מיישמים אותה לפי שעה במשך הדורות. מקור לשיטה זאת מצינו כבר אצל הרד"ק (מלכים ב, ג, יט) "והכיתם כל עיר מבצר וכל עיר מבחור וכל עץ טוב תפילו" ... וזה לשונו (ד"ה וכל עץ טוב תפילו): כי הכתוב לא אמר (דברים כ, יט) "לא תשחית את עצה" אלא כשיצורו על עיר כמו שכתב הטעם (שם) "כי ממנו תאכל", ואע"פ שר"ל קיבלו כי בכל מקום ובכל זמן אסור להשחית עץ מאכל, פשט הכתוב הוא שלא אמר אלא בעת המצור [כי תצור על עיר]. ואפשר שהיתה [כל עץ תפילו] מצוה לשעה [הבנויה על פשוטו של מקרא], כאלוהו בחר הכרמל שהקריב עולה בחוץ בשעת היתר במות ... (עכ"ל).

ומעין זה מצינו בסוגית (משפטים כב, יז) "מכשפה לא תחיה", שם פירש רש"י: 'אלא תומת בבית דין' ... כלומר, כאילו כתוב 'מכשפה מות תומת'. אולם אין מקרא יוצא מידי פשוטו, שהתורה מצוות עלינו לא לתת למכשפה לחיות בשום פנים ואופן — אף בלי ההליך המשפטי של בית דין נואמנם המהר"ל בגור אריה מפרש כי זהו החידוש שרש"י בא ללמד, כלומר, לשלול את ההוה אמינא לפרש את הכתוב פירוש הלכתי על פי הפשט הנ"ל] וכך אמנם פירש החזקוני: ... סתם לך מיתתה ללמדך כל הקודם לפגוע בה — זכה! שאם תשהה אותה עד שתעמוד בדין תעשה מכשפות להינצל (עכ"ל). ובעל מנחה בלולה הציע כי פסוקנו על פי פשוטו שימש מקור להלכה לשעה של רבי שמעון בן שטח אשר תלה שמונים כשפניות באשקלון באותו יום אחד. הרי שוב הפשט מלמד על החריג לשעה, כאשר אותו חריג מתחדש בנצח של תורה.

ואנו חוזרים ליסוד שהבאנו (לעיל) בשם הנצי"ב — "כמה קראי יש להם פירושים

במדבר באופן אחר מלדורות". דרך זאת של לימוד כאשר פשוטו של מקרא מלמד את ההלכה שהיתה לפי השעה (במדבר) בעוד המדרש ילמד את ההלכה לדורות, משותפת לכמה וכמה מגדולי האחרונים — כולם בעקבות הגר"א בסוגית סדר העבודה ביום הכיפורים. הנה בן דורו של הנצי"ב, הגאון ר' מרדכי גימפל יפה (פירוש על הרמב"ן על התורה בשם 'תכלת מרדכי') כותב: כלל אחד המתפרש על ידי זה כמה פרטי פסוקים, רובם בספר ויקרא (עכ"ל), ואילו הנצי"ב, כפי שראינו יישם את הכלל דוקא לחומש במדבר. ולעומת הערותיהם הארוכות הקצרות לאורך פירושו על הרמב"ן, כאן הרחיב בעל תכלת מרדכי את הדבור במעין מאמר לימודי, בו פרש את היריעה על פני חומשים ויקרא-במדבר, להראות כיצד הפסוק כפשוטו ילמד לשעה, כאשר במדרשו ילמד לדורות. הדבר מתבטא במיוחד בהלכות ימים טובים כגון "זכרון תרועה" (ויקרא כג, כד), משום שבאותה שנה אחרי יציאת מצרים חל ראש השנה בשבת! הוא הדין והיא המידה בפירוש 'המהדורה קמא' של הלכות חג הסוכות (ויקרא כג, לג-לז "אלה מועדי ה'") אין זכר למצות סוכה וארבעת המינים. דינים אלה כתובים 'במהדורה השנייה' (שם פסוק לט — מג) "אך בחמשה עשר לחודש". המסקנה לפי פשוטו — מצוות ישיבה בסוכה ונטילה ד' מינים לא נהגו אצל אבותינו במדבר אלא מזמן בואם לארץ ישראל ("באספכם את תבואת הארץ... חוקת עולם לדורותיכם... הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים").

לפי רבינו עובדיה ספורנו נראה מדור ה' פרקים 1 (א) (ב) במה שקראנו "לפני ואחרי במשנתו", אנו יכולים לפרש (שמות כ, כא) "ואם מזבח אבנים תעשה לי" כרשות, אף על פי שיש מצוה לבנות מזבח במשכן-מקדש. שהרי פסוק זה כתוב לפני חטא העגל, כאשר לא היה צורך במשכן, כליו זבחו ומשרתיו, ולכן מזבח הוא רשות, בעוד לדורות זהו "אם" של חובה. הוא הדין והיא המדה (ויקרא ב, יד) "ואם תקריב מנחת ביכורים" וכו', שבזמן המדבר היה רשות (כי אין זה בטוח שבמדבר ימצאו את כל המרכיבים הדרושים לאותה מנחה). אולם לדורות הרי היא חובה ואז יתפרש "אם" — כאשר.

הרי שההלכה לשעה הנלמדת מפשוטו של מקרא יכולה להיות תוצאה ממצב מסוים באותה תקופה, או מצב עובדתי (אין "שדה" בדברות ראשונים, כי לישראל אז לא היו שדות, או ארבעה מינים מצויים וכדו') או מצב הלכתי (אין מצוה לעשות משכן וכדו'). אותה קדושת פשוטו של מקרא יכולה גם ללמד על מצב רוחני שבתקופת המדבר (כגון שילוח "כל צרוע"). כך מצינו אצל הספורנו בהבנת ציווי הדלקת הנרות במשכן על ידי אהרן, בעוד ההלכה לדורות הוא שהדלקה כשירה בכהן הדיוט. וזה לשונו (ויקרא כד, ג ד"ה יערך אותו אהרן): אף על פי שהיתה הדלקת הנרות... כשירה בכהן הדיוט לדורות, כפי מה שקיבלו ז"ל, מכל מקום נאמר בשניהם "אהרן", כי אמנם כל ימי המדבר היה ענין המשכן בכל יום כענינו לדורות ביום הכיפורים... ראוי שיהיו מעשה הקטורת והדלקת נרות בו הנעשים בפנים נעשים על ידי כהן גדול, כמו שנעשים לדורות ביום הכיפורים (עכ"ל, ועיין שם ביאורנו בהרחבה). הרי לפנינו נוסחה הנלמדת מפשוטו של מקרא: דין קדושת המשכן ב'סתם יום של חול' שווה לדין קדושת המקדש ביום הכיפורים. ולדברים אלה של הספורנו יש לצרף את דבריו בסוף חומש שמות (לט, כד ד"ה כל הזהב): העיד על קצבת הזהב... שהיה דבר מועט בערך אל העושר שהיה בבית ראשון... ויותר ממנו העושר שהיה בבית הורדוס. ועם כל זה יותר התמיד מראה כבוד ה' במשכן של משה ממה שהתמיד במקדש ראשון, ולא נראה כלל במקדש שני.

1234567 ת"ח

ובזה הראה שלא קצבת העושר וגודל הבנין יהיו סיבה להשרות השכינה... (עכ"ל). ובהמשך (שם מ, לו ד"ה ובהעלות המשכן): כל כך היתה שריית השכינה קבע במשכן, שלא היה מסתלק כלל משם עד שהיו ישראל צריכים לנסוע. וזה לא היה בשילה ולא בבית ראשון ולא בבית שני, אבל יותר מזה יהיה בבית שלישי... (עכ"ל). הרי לפנינו תפקיד שלישי להלכה לשעה. לא רק (א) ללמד את ההלכה שהיתה (ב) ולא רק ללמד אפשרות ליישום מידי פעם בעתיד אלא (ג) אף ללמד את ההלכה שתהיה לעתיד לבוא כהלכה מחייבת. בבית שלישי יוכל הכהן הגדול לעשות את סדר העבודה ביום הכיפורים לפי פשוטו של מקרא כל אימת שהוא רוצה. כי בבית שלישי קדושת הבית תהיה אף יותר מזו של המשכן, כאשר "ענן ה' עליו" באופן מתמיד. בזה פשוטו של מקרא 'לשעה' מצטרף לנצח ("זאת התורה אינה מוחלפת") של תורה. ולולי דמיסתפינא אימא בה מילתא: לעתיד לבא יתברר שה' לדורות' עד אז היה רק 'לשעה', בעוד ה' לשעה' שהיתה לפני כן היא היא הנצח של תורה, כי לדורות לעומת נצח הוא רק לשעה.

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

פשוטו של מקרא - א קופרמן, יהודה בן אברהם שמחה עמוד מס': 207 הודפס ע"י אוצר החכמה